

ЈОВАНКА СТОЈЧИНОВИЋ НИКОЛИЋ

У МЕЂУВРЕМЕНУ

Коначно стиже воз у станицу. Гаврило их сатима дочекује и испраћа на перону испод изоштрених звјезданих погледа. Већ се препушта загрљају, знатижељно гледајући у врата на вагонима која се лагано отварају при успореном кретању. Путници се комешају, излазе и свако одлази на своју страну. Као да је у неколико вагона стало пола града. Гаврило истеже врат гледајући у леђа путницима који одлазе вјерујући да још ништа није изгубљено, иако се ни у наслути не појављује онај кога чека (измаштани млади птић, или будућа заклетва и Светиња). Почиње да се осјећа усањено; напуштен као споменик који подсећа на времена када су живјели његови преци.

Кондуктер се пиштаљком огласио и воз је поново могао да крене даље. Забезекнут што је остао сам с погледом низ пругу, у уву су му одзвањале ријечи посљедњег телефонског разговора:

– Чекај ме, мало подаље од перона, на излазним степеницама! Лако ћеш ме препознати, кажу да личим на тебе, носићу црни качкет на глави, а могао би и ти ако имаш...

Гаврило, као да је неочекивано загазио у свој замишљени свијет, изненада накратко доби неописиву снагу; трчао је назад, сам кроз станицу, низ степенице... Кораци су му се од узбуђења, или му се само чинило, све више кратили, успоравали и простор испред њих постајао непроходнији и суровији; поноран у сукобу са самим собом, без животне снаге, ближи књизи мртвих него живих. Одједном се застави, мало се прибра и одлучи да се врати у станицу до отправника возова. Пењући се поново, није видио степенице него огромну планину, која се попут мрког дива уздизала пред њим.

– Господине, шта ви у ово доба ноћи радите овдје? Видите да је станица празна! – испријечи се испред њега човјек, црн, висок у жељезничкој униформи.

– Хм! – Гаврило се тихо огласи сам за себе и настави... – Управо сам кренуо до вас! Ви сте, колико видим, отправник возова!

– Да, јесам, идемо до канцеларије, горе, до благајне је! – отправник ће.

Док су лаганим ходом, разговарајући, не гледајући један у другога, савладавали степенике, младић двадесетих година, висок и сувоњав, са црним качкетом на глави, прошавши скоро поред њих, напусти степенице и упути се према граду. Под слабирим уличним свјетлима, само су покаткад нарушавали тишину једва чујни кораци и лајање паса луталица.

Гаврило се још који минут задржао у чекаоници, разгледао унаоколо свуда, чак и по угловима, јер из разговора са отправником није успио ништа да сазна што би било занимљиво за њега, и видно узнемирен и разочаран кренуо пут града.

Аљоши се стегло око срца, претурајући по глави безброј реченица са питањима не знајући куда и коме да иде у ране јутарње сате, јер није ни помишљао да га неће чекати Онај који га чека више од деценије. Чинило му се да је све против његове воље и да ће их године чекања вратити на почетак. Одсејо је у хотелу. Ујутру је сишао на доручак, замолио је рецепционара да телефонира (имао је само број фиксног телефона). Телефон је узалуд звонио. Нико се није јављао. Доручковао је, извадио из торбе качкет, ставио га на главу и кренуо да прошета главном улицом.

Застао је на улазним вратима хотела, и помјерио се удесно, како би ушао старији господин, гледајући испред себе, замишљен и поприлично одсутан. Иако се Аљоша помјерио, кренувши корак уназад, скоро да су се и дотакли, господин је продужио, а и Аљоша је стрчао низ неколико хотелских степеника. Господин је изненада зауставио кораке, окренуо се, затим се нагло тргнуо као да је у бунилу, и потрчао за младићем. Ухватио га је за раме, стао испред, не скидајући поглед са њега, истовремено осјећајући узбуђеност и топлину, као да је у огледалу са самим собом.

Када је Аљоша скинуо качкет, Гаврило се осврнуо иза себе, као да му је ту уз раме Свевишњи који нетремице гледа под његове, као љуска отврднуле капке, очекујући да их сузе омекшају или још више отврдну као вјетрови и кише борову кору.

Гледали су се проициљиво, испитивачки, задубљујући се један у другог, послушкујући ријечи које нису из уста излазиле, само се дубок јецај пењао поврх парковског кестења, подижући са њихових глава мале сиве облаке, испод којих су искакале звијезде налик на ситне наранце. Аљоша је осјећао како га полако напушта клопаранье воза и нови звукови, слични музици, обузимају му чула.

Чврсто је загрлио оца истовремено подмлађујући га својим стиском све живљим и јачим. Тако загрљени, ћутке, вратили су се у хотел, у пивницу...

Отац Гаврило је започео како би био сигуран да је са њим, нико други до његов син:

– Аљоша, како ти се звала мајка ?

– Јелена!

– Чуо сам да је преминула, али не и када?

– Када сам имао три године. Отхранили су ме бака и дјед, мајчини родитељи, Аљоша ће.

– Па ко ти је рекао чији си син?

– Бака! Ни она није знала, мајка јој је рекла у посљедњем часу свог живота и заклела је да ми не говори док не напуним осамнаест година. Ето, тако је и било – огласи се Аљоша.

Гаврило га је снажно загрлио... Ћутао је, као да не умије да прича. Ипак, чинило му се да се простор око њих полако смирује. Гаврило је у лику Аљоше препознао себе из млађих дана. Није могао, а да не прокоментарише, удаљивши га мало од себе и загледајући га са свих страна.

– Ма плунути си ја?

Аљоши се очи зацаклише. Климао је главом, одобравајући очев коментар.

– Оче, закуни се да нећеш никада отићи и оставити ме самог. Прије двије године преминуо је дјед, а непосредно послје мог осамнаестог рођендана и бака. Сад имам само тебе... И ти мене...

Гаврило, да би прикрио своју узнемиреност, све више схватајући да ово није игра случаја него судбине, обореног погледа, на ивици суза, једва изустити:

– Јесу ли ти још нешто испричали о оцу?

– Не знам на шта мислиш? – Аљоша га значајно погледа.

– Ништа посебно! Твоју мајку сам упознао одмах с почетка рата, деведесет и друге. Била је то дивна жена. Завољели смо се, али ја сам са јединицом отишао пут Озрена. Касније сам чуо да је село Р. у коме је живјела твоја мајка пало у руке непријатеља и да је она виђена у колони са осталим мјештанима. Иако сам се распитивао на све стране, нисам сазнао гдје је, јер сам у међувремену заробљен и... да ти не причам своје муке. Покушавао сам из заробљеништва да се интересујем о њој, да јој јавим да сам жив и да ме чека... Али сам, нажалост, од једног стражара у затвору, кога сам редовно снабдијевао цигаретама, молећи га да се распита за Јелену, сазнао да је умрла и то природном смрћу. За мене је тек тада настао пакао. У први мах, нисам му повјеровао. Мислио сам

да је то разлог да се ријешу моје досаде и свакодневних пропитивања. Али када су нам се придружили заробљеници из друге јединице, један од њих ми је потврдио да је Јелена отишла у неки други, за мене туђи, непостојећи свијет. Дрхтао сам као хладна соба без врата и прозора. Понестајало ми је ваздуха и мислио сам да ћу се угушити. Капале су ми сузе као из плавог океана, чију дубину нико није могао да измјери у мојим очима. Тада нисам имао појма ни да је била трудна, а камоли да је родила сина. Иако заробљен, вјеровао сам да ме Јелена чека, једра и румена, као из мог срца да је „извучена“... Ух, сине, па шта више да ти кажем!

– Па како си сазнао да сам се родио? – знатижељно ће Аљоша.

– Сасвим случајно. Послије толико година, у кафани једног нашег земљака у Дизелдорфу. Долазио сам свакодневно, оставши сам, јер ми је умрла супруга, а нисмо имали дјеце... Ма причаћу ти послвије све натенане. Ти си од сада једини пратилац мог будућег животног пута, раме уз раме, отац и син увијек и свагда... Чврсто је пригрлио Аљошу, као да се пред њим изненада појавио космички брод и плове, плове небом, понад свих... Као да је Аљошу њему у наручје послао сами Бог.

Одједном, Гаврило се почео презнојавати, видно узнемирен, све више је сина стезао уза се притиснут нападима тишине, коју је повремено прекидало зујање у ушима. Пробадало га је кроз грудни кош. Чинило му се, да га је безброј бајонета погађало право у срце. Грло постајало суво и полако је губио глас. Посљедњим атомом снаге, поблиједио, бијел као креч, налик смрти, ставио је руку у џеп, извадио пасош и коверат са документима и уштеђевином, отворивши јаче на тренутак очи огледајући се у преплашеном синовом погледу, стропоштао се на земљу тихо рекавши:

– Не заборави очев гроб, сине Аљоша! Одлазим срећан, јер си присуствовао мом рођењу!

СТАБЛО

Шетам главном улицом „градића” и радујем се што су шетачи измилели попут гуштерова, прикупљајући поподневне залазеће сунчеве зраке, иако је новембар већ увећико поодмакао (данас је двадесет четврти). На лицима им осјећам толико једноставну, а стварну топлину и љубав, као да је никада неће нестати, шта више да ће се претворити у пламен који ће освјетљавати путоказ у неко будуће вријеме.

У тренутку док пролазимо једни поред других, тако ведри, насмијани и љубопитљиви, готово непримјетно закачи ме грана

кестена, са тек покојим нажутјелим дугуљастим и крупно назубљеним листовима спуштајући их међу нас. Иако је и сад бујне и разгранате крошње, која досеже више од двадесет метара висине, његова глатка и сивосмеђа кора, добрим дијелом у висини мог погледа прекривена је разним плакатима и огласима, а највише умрлицама. Одавно нисам видјела више смрти на једном мјесту које не припада гробљанском.

Зауоставила сам се, више не примјећујући шетаче, него „завршене животе” људи са њиховим исповијестима, горким судбинама и посљедњим тренуцима боравка баш на овом стаблу кестена, као да поново траже излаз у други живот. Или не! Можда надгледају са стабла приземљене људске кораке остајући пред дилемом колико ће их прескочити своје поноре и наставити започети пут, а колико ће их заувјек остати у сопственом блату и изнијети на видјело „цијелу истину”... Скоро да сам се у мислима придружила ликовима са умрлица, иако знам да сви нису имали исту судбину и патњу, муке и напоре, снагу и стрпљивост, а ни људско достојанство. Некако их је ово стабло кестена изједначило и гледам их са жаљењем поприлично осрамоћена што им се догодило да мирно посматрају пролазнике, и оне који то нису, баш са стабла, кад је ту, недалеко округли бетонски стуб за те намјене; за обавјештења свих врста, па и о смрти.

Многи (од њих) за живота нису успјели „наћи рјешење” за смрт, па сада у смрти имају прилику да висе над туђим „животима”, једноставно и спокојно (не по својој жељи), осуђени на стварност и напуштени од сваке наде да се могу ослободити свега, осим смрти. Све је пролазно, па искушење сада бива смртно, као што мени сада обасјава мисао која ме не напушта, како да спасим стабло кестена, кад већ оне који „висе” на њему не могу.

Одлазим до оближњег маркета и купујем ножић...

Осјећам да постајем бесмртна и да се изједначавам са вишедеценијским стаблом кестена. Вадим једну по једну рајсхнеглу ножићем који држим у десној, а лијевом руком одлажем скинуте умрлице, плакате и огласе, спуштајући их поред себе. Толико ми се очи понекад приближе умрлим, док покушавам да не оштетим старо кестеново тијело, па помислим, када би то биле уши, да бих чула тихе разговоре које воде међу собом.

Те ноћи сам сањала да падам са тринаестог степеника у нашој кући, а изнад мене, лебдећи као у безваздушном простору, лепршају: плакати, огласи и умрлице...

Прошла сам неповријеђена, као и први пут двадесет четвртог новембра двије хиљаде дванаесте.

КРЕТАЊЕ

Понекад се питам ко господари кретањима која се дешавају у нама и изван тога. Свјесни или не, али када кретање отпочне попут бјекства из унутрашњости нашег малог бића и остави видљиво начету душу на цједиљу, наравно, да ћемо се запитати да ли је вријеме за поразе и како им се супротставити.

Ево, овај стогодишњи храст испод којег се одмарам у љетним врелим данима, и не помишља да бјежи, иако је довољно окрилатио, али и начет зубом времена, па као војник на стражи, годинама се супротставља неприродним појавама, које се све више дешавају у природи. Својом тврдом кором могао би да помилује нашу њежну кожу или да у своју густу крошњу сакрије наше мале животне ране. Вјетар, само на тренутак напушта храстову крошњу, и одлази на другу страну, проналазећи неоткривени брдовити пејзаж, да поново започне своју игру. Осјетим његово лагано враћање по треперењу лишћа на храстовим гранама и мелодију која ме шуштавим гласом успављује. Начас се између лишћа укажу облаци, који понекад личе на бијеле грудве које се крећу по небу. И моја мисао је притом бијела; бијела као снијег. Радо бих своје тијело уваљала у ту чистоту, цијели живот да ми буде покривен слојевитом бјелином...

Облаци прате моје кретање, много брже и снажније, него што могу да помјерам кораке, па усред бјелине појављују се сиве мрље које, ношене свемирским вјетром, пролазе у све тамније и тамносиве, па помислим шта би ми се десило да ми се та тамноћа стропошта на главу. Муња их спречава да свој убилачки порив заврше при сваком сусрету, јер се и она креће између њих брзом и муњевитом свјетлошћу. Често кресне у мој страх и онда се питам да ли ми храст постаје заштитник или знак за опасност... за тражење другог скровишта.

Поред мене човјек осредњих година пролази на бициклу, окрећући педале најбрже што може, као да је на такмичарској бицикличкој стази, бјежећи од облака и скоро, од тмуше, непрозирног небеског покривача. Мени се чини да скупа укорак плове облаци горе и човјек доље, на земљи, и да једни у другима имају ослонац, додатну енергију и брзину. Крећем се и ја ужурбаним корацима до сусједне споредне улице, плашећи се салауковине вјешто заобилазећи све оно што у себи нема живот. Преда мном просјак са штапом, видљиво искривљеним од тежине његове руке, кога сам упамтила по качкету окренутом на супротну страну главе. Окрећући се према мени, погледом, скоро па поносним, даје ми знак да га заобиђем, што и чиним, и ужурбаним корацима настављам даље, видјевши напоре сиромашка, на чијем лицу бо-

је лимуна, посматрајући га испод ока, примјећујем крупне грашке зноја. Осим дроњака који висе на све стране накривљеног и слабо ухрањеног тијела, те штале помоћу које носи своју душу у носу, и видљиве болове, ничег више нема.

Из парка дјечица уз цику и вриску истрчавају родитељима у сусрет, машући једни другима, дајући до знања да их игра везује у заједничку радост и поновни сусрет, чим прође невријеме. Вода из фонтане, ношена вјетром завава траг свога кретања, али од њега не одустаје, као да се надмудрује с облацима не прихватајући стварне односе међу њима, нити природне појаве, често изненађујуће и неочекиване.

Непрекидна колона аутомобила као да се из улице рађа... Каква их је нужда натјерала да се као жива бића, која непрестано круже изнад наших глава, баш сада налазе на улици. Као да сви у исти свијет путују.

Ето, путовању, као и надању, никад краја...

Тик, пред саму олују, посматрала сам паука, крупног и ухрањеног као тарантула, како плете мрежу и виси са једанаестог спрата. Нико засад не зна да ли ће и сам завршити у нечијој мрежи, нити колико ће буба и опнокрилаца извршити самоубиство својим кретањем у недозвољеном простору, који је сам паук осмислио. Њега се сада, вјероватно нико и не би сјетио, можда једино они који другима плету мреже. Постоји могућност да се вјешто вратио властитим путем (који за собом оставља), на сами почетак кретања.

У унутрашњости старе дотрајале куће, мрави граде мравињак, надзиђују га, ситнећи земљу попут пијеска, иако је земља око мравињака покривена опалим лишћем и густим честаром па не дозвољава свјетлости тако олако до њега да допре. Ионако никада не спавају. Хрле мрави један преко другог у средину живота. Уређују простор и праве задружне јединице као радници и војници, јер њихова кућа је већ у туђој кући, у којој годинама нико не станује, па ни олуја ни киша не допиру у њихову драгоцјеност. Сви знају да су се бесправно уселили, а мени се чини да само користе сваки педаљ неискоришћеног простора и спасавају га од других. Сваки од њих зна путању по којој се креће... И свој посао који је често варљив и условљен кретањима других, нарочито људи, који и не знају да су и мрави људи, само од њих вреднији.

На затегнутом конопцу између два балкона ношени вјетром, љуљају се тамо-амо: хаљина од лана, мушке панталоне, дјечје докољенице, спаваћице и пиџаме. Када их јаче вјетар зањише, укаже се небеско лице, као испод кретања храстовог лишћа. Потом, одјећа као жива једна на другу накаче, па се ногавице мушких панталона нађу на рукавима спаваћице, све док се вријеме не промијени, или власник

однекуд не појави. Не налазим одговор ко у коме овдје, на конопцу, тражи упориште и господари покретима којима границу одређују штипалке, обично по двије закачене на сваки одјевни предмет.

За тренутак застадох у уличној вреви; учини ми се да је са мном застао и васцијели свијет, а све се до сада ужурбано кретало. Чини ми се да се олуја мало стишала и да се небо ослободило сувишне тамноће.

Док чекам на семафору да се појави зелено свјетло, на супротној страни улице, гледам врапчиће како из густе крошње дрвета искачу, усмјеравајући лет ка тамносивом сандуку за одлагање отпада. Врапчићи се њишу као да су поредани на телефонској жици, само што повремено кљуном пребирају по смеђу, и вјетар им подиже мала крила, као да ће поново полетјети.

Одоздо их посматра крупан сиви мачак, лагано се покрећући издужујући тијело, час скупљајући све четири шапе испод (тијела), затим примири се, застане, а онда силовитом брзином нађе се наврх сандука и угледах како му се међу зубима копрца врабац. При доскоку на плот мачак се уплашио уличних пролазника и врабац се некако искобељао и поново, већ добро нагњечен и изгризен, при покушају да освоји висине, паде на улицу ударајући о тло крилима, а за њим, провлачећи се између корака уличне масе и сиви мачак, дохватајући га једном шапом и тако се обојица нађоше под точковима аутомобила.

Нисам ни слутила да је просјак овдје штап у његовим рукама толико предузимљив и откуда се баш нашао у том тренутку ту, покушавајући ручком штапа (наопако га окрећући), врапца и сивог мачка да извуче испод точкова аутомобила. Међутим, не могавши зауставити кретање, аутомобил је под своје точкове захватио и просјака. Светроје: врабац, мачак и просјак, гледали су ме отвореним очима. Свако је имао двије непомичне свјетлеће искре у њима, окренуте према људима, и заједничку несрећу у истом тренутку. Позвала сам хитну, која је стигла најбрже што је могла у том моменту. Натоварили су просјака на носила, и мене ставили на задње сједиште као свједока несреће. Гомила пролазника је без већег узбуђења посматрала чин одлажења из живота, сматрајући то судбином, а не несрећним случајем. Просјак је покаткад, или ми се само чинило, помјерао зјеницу десног ока, све док се хитна није зауставила испред болнице, у којој је на првом спрату смјештено гинеколошко-акушерско одјељење, одакле се зачуо плач новорођенчета, а на другом спрату је хирургија.

Са оближњег брда изнад болнице, огласила су се звона, ударајући истовремено у обје стране, као на отворене просјакове ране, једине живе и смртно распоређене у његовом тијелу.